CEPLJENJE OTROK

NIJZ Nacionalni inštitut za javno zdravje

CEPIMO SE

Ljubljana, december 2025
Nacionalni inštitut za javno zdravje

Spoštovani starši,

ob prihodu novega družinskega člana ste vstopili v čudovito, a hkrati odgovorno vlogo starševstva. Vaš otrok je dragocen dar, v prvih letih njegovega življenja se oblikujejo temelji za njegovo prihodnost.

Med najpomembnejše odločitve za zaščito otrokovega zdravja spada odločitev za cepljenje. S sodobnimi cepivi ne ščitite le svojega otroka pred nevarnimi boleznimi v otroštvu, temveč mu z nekaterimi cepljenji omogočate tudi zaščito v odrasli dobi. Cepljenja so preizkušen, varen in učinkovit način, da svojemu otroku zagotovite močnejšo obrambo pred nalezljivimi boleznimi. S tem, ko se odločite za cepljenje svojega otroka, pa pripomorete k visoki precepljenosti otrok, ki preprečuje širjenje povzročiteljev bolezni in ščiti tudi otroke, ki zaradi zdravstvenih razlogov ne morejo biti cepljeni.

Na tej poti niste sami. Pred vami je knjižica z informacijami o rednih cepljenjih, ki se v Sloveniji izvajajo pri otrocih. Za morebitna dodatna vprašanja pa se lahko obrnete na otrokovega izbranega pediatra ali Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Naj bo skrb za zdravje vašega malčka ena od tistih odločitev, s katerimi gradite njegov srečen in zdrav jutri.

S spoštovanjem,
Nacionalni inštitut za javno zdravje

KAZALO

I. POGOSTA VPRAŠANJA O CEPLJENJU.....str. 8

Kako delujejo cepiva?.....str. 8

Zakaj so otroci cepljeni in zakaj tako zgoaj?.....str. 8

Kako cepimo otroke?.....str. 9

Zakaj so otroci cepljeni proti več nalezljivim boleznim hkrati?.....str. 9

Koliko odmerkov je potrebnih zazaščito?.....str. 10

Ali je cepljenje treba začeti znova, če zamudimo naslednji odmerek?.....str. 11

Zakaj je potrebno cepljenje proti boleznim, ki se pri nas ne pojavljajo več? .....str. 11

Ali so priporočena cepljenja enako pomembna kot obvezna cepljenja?.....str. 12

Kaj pa cepljenje prezgodaj rojenih otrok?.....str. 12

Kako vemo, da so cepiva varna?.....str. 13

Ali bo imel otrok po cepljenju neželene učinke?.....str. 13

Ali je otrok lahko cepljen kljub nekaterim alergijskim boleznim?.....str. 14

Ali se pri otroku lahko pojavi alergija na cepiva?.....str. 14

Zaradi katerih razlogov otrok ne sme biti cepljen?.....str. 15

Kdaj je otrok kljub bolezni lahko cepljen?.....str. 16

Na kaj je treba pediatra opozoriti pred cepljenjem?....str. 17

II. OPISI BOLEZNI, KI JIH PREPREČUJEMO S CEPLJENJEM ... .str. 18

Bolezni, ki jih preprečujemo z rednim programom cepljenja otrok.....str. 18

Davica.....str. 19

Tetanus.....str. 20

Oslovski kašelj.....str. 21

Otroška paraliza.....str. 22

Okužbe s hemofilusom influence tipa b.....str. 22

Pnevmokokne okužbe.....str. 23

Ošpice.....str. 24

Rdečke.....str. 25

Mumps.....str. 26

HPV.....str. 26

Hepatitis B.....str. 28

Klopni meningoencefalitis.....str. 29

Gripa.....str. 30

Norice.....str. 31

Preostale bolezni, ki jih preprečujemo s cepljenjem.....str. 32

Rotavirusne okužbe.....str. 32

Meningokokni meningitis.....str. 32

Tuberkuloza.....str. 33

KOLEDAR CEPLJENJA

Dojenček in malček

3 MESECE
davica, tetanus, oslovski kašelj, Hib, Otroška paraliza, Hepatitis B (1. odmerek)

pnevmokokne okužbe (1. odmerek)

5 MESECEV
davica, tetanus, oslovski kašelj, Hib, Otroška paraliza, Hepatitis B (2. odmerek)

pnevmokokne okužbe (2. odmerek)

6 MESECEV
pnevmokokne okužbe (3. odmerek)

11 DO 18 MESECEV
ošpice, mumps, rdečke, norice (1. odmerek)*

davica, tetanus, oslovski kašelj, Hib, Otroška paraliza, Hepatitis B (3. odmerek)

pnevmokokne okužbe (poživitveni odmerek)

ENO LETO
klopni meningocefalitis (3 odmerki)

6 DO 23 MESECEV
gripa (1 ali 2 odmerka v sezoni)

OTROK V LETU 2026

d vstopom v šolo

DO 6 LET
pice, mumps, rdečke,
odmerek)**

Šolar

2. RAZRED OŠ
davica, tetanus, oslovski kašelj (5. odmerek – revakcinacija DTP)#
ali
davica, tetanus, oslovski kašelj, otroška paraliza (4. odmerek – revakcinacija DTP-IPV)#

hepatitis B (3. odmerek HBV)#

6. RAZRED OŠ
okužbe s HPV (1. in 2. odmerek)

OB SISTEMATSKEM PREGLEDU V SREDNJI ŠOLI
davica, tetanus, oslovski kašelj (5. / 6. odmerek)##

* Drugi odmerek bodo otroci, rojeni od februarja 2024 naprej, prejeli pri treh letih starosti.

** Za otroke, rojene pred februarjem 2024.

#Otroci, ki obiskujejo 2. razred osnovne šole, prejmejo 5. odmerek cepiva DTP in 3. odmerek cepiva HBV, če so bili predhodno cepljeni s 5-val. cepivom oz. 4. odmerek cepiva DTP-IPV, če so bili predhodno cepljeni s 6-val. cepivom.

Dijaki, ki obiskujejo srednjo šolo, prejmejo 6. odmerek cepiva DTP, če so bili predhodno osnovno cepljeni s 5-val. cepivom, oz. 5. odmerek cepiva DTP, če so bili predhodno osnovno cepljeni s 6-val. cepivom.

I. POGOSTA VPRAŠANJA O CEPLJENJU

Kako delujejo cepiva?

Cepljenje je postopek, s katerim pridobimo odpornost proti bolezni tako, da v telo vnesemo oslabljene ali uničene bakterije, viruse ali njihove sestavine, ki jih imenujemo cepiva. **Cepiva ne morejo povzročiti bolezni, ampak le spodbudijo imunski sistem, da izdela zaščitna protitelesa proti povzročitelju nalezljive bolezni**. Če pride otrok v stik s povzročiteljem te bolezni, ga protitelesa prepoznajo in otroka zaščitijo pred boleznijo.

Zakaj so otroci cepljeni in zakaj tako zgodaj?

Otroke cepimo zato, da jih zaščitimo pred nekaterimi nevarnimi boleznimi, tudi takimi, za katere ni ustreznih načinov zdravljenja ali pa zdravljenje z antibiotiki zaradi odpornosti bakterij ni več tako uspešno kot nekoč.

Nekatere nalezljive bolezni, ki jih preprečujemo s cepljenjem, še posebej ogrožajo dojenčke in majhne otroke, zato je zelo pomembno, da jih čim prej zaščitimo. Otroci namreč do 3. meseca starosti izgubijo večino zaščite, ki so jo prejeli od matere.

S cepljenjem želimo zaščititi najmlajše otroke, pri katerih obstaja večje tveganje za težji potek z zapleti pri nekaterih boleznih, ki jih preprečujemo s cepljenjem. Pomembno je, da je cepljenje opravljeno pred vstopom v vrtec.

Kako cepimo otroke?

Otroke cepimo tako, da cepivo vbrizgamo pod kožo ali v mišico, nekatera pa nakapamo v usta. Otroke, mlajše od dveh let, po navadi cepimo v mišico na sprednji strani stegna, starejše od dveh let pa v mišico zgornjega dela nadlahti.

Zakaj so otroci cepljeni proti več nalezljivim boleznim hkrati?

Cepljenje proti več nalezljivim boleznim hkrati s t. i. kombiniranimi cepivi zmanjša pogostost obiskov pri zdravniku in število potrebnih vbodov ter je hkrati varno in učinkovito.

Pri nas so otroci najprej cepljeni s kombiniranim 6-valentnim cepivom, ki ščiti pred davico, tetanusom, oslovskim kašljem, otroško paralizo, okužbami s hemofilusom influence tipa b in hepatitisom B, hkrati pa prejmejo še cepivo proti pnevmokoknim okužbam.

Pozneje so otroci cepljeni še s kombiniranim 4-valentnim cepivom, ki ščiti pred ošpicami, mumpsom, rdečkami in noricami.

Koliko odmerkov je potrebnih za zaščito?

Za zaščito so potrebni trije odmerki kombiniranega 6-valentnega cepiva proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi, okužbam s hemofilusom infulence tipa b in hepatitisu B, za dolgotrajno zaščito pa so pozneje nujni še poživitveni odmerki proti tetanusu, davici, oslovskemu kašlju in otroški paralizi.

Za zaščito pred pnevmokoknimi okužbami so pri dojenčkih potrebni štirje odmerki cepiva.

Za zaščito pred ošpicami, mumpsom, rdečkami in noricami sta potrebna dva odmerka kombiniranega 4-valentnega cepiva.

Za zaščito pred klopnim meningoencefalitisom so potrebni trije odmerki cepiva, pozneje pa še poživitveni odmerki.

Za zaščito pred okužbami s humanimi papilomavirusi sta za mlajše od 15 let potrebna dva odmerka cepiva, za stare 15 let in več pa trije odmerki cepiva.

Za zaščito pred gripo sta potrebna eden ali dva odmerka pred sezono gripe.

Ali je cepljenje treba začeti znova, če zamudimo odmerek?

Najbolje je, da otrok prejme vse odmerke ob priporočenem času, ki je za vsak odmerek cepiva optimalno določen na podlagi raziskav. Izjemoma lahko zdravnik priporočene razmike med odmerki tudi podaljša. Ob podaljšanju razmika med odmerki osnovnega cepljenja ni treba začenjati znova, prav tako niso potrebni dodatni odmerki. Cepljenje se v takih primerih nadaljuje po običajni shemi.

Zakaj je potrebno cepljenje proti boleznim, ki se pri nas ne pojavljajo več?

Pri nas že dolgo nismo imeli otroške paralize in davice dihal. Tudi ošpice, rdečke in mumps se redko pojavljajo, v sosednjih državah pa so nekatere od teh bolezni še vedno zelo pogoste. Z množičnimi potovanji se tveganje za vnos nalezljivih bolezni povečuje. Bolezni se tako lahko prenesejo na ljudi, ki niso bili cepljeni.

Zaenkrat visok delež cepljenih oseb v Sloveniji zagotavlja, da se nekatere nalezljive bolezni, ki jih lahko preprečimo s cepljenjem, ne pojavljajo več ali pa se pojavljajo le posamično.

Cepljenje ne ščiti le vašega otroka, ampak tudi vašo družino in celotno skupnost, posebej pa otroke, ki zaradi zdravstvenih razlogov ne morejo biti cepljeni ali pa so premladi, da bi bili cepljeni proti določenim boleznim.

Ali so priporočena cepljenja enako pomembna kot obvezna cepljenja?

V preteklosti so bila vsa cepljenja otrok obvezna. Cepljenja, ki so bila dodana v program cepljenja otrok po letu 2000, pa so priporočena. Vendar to ne pomeni, da so manj pomembna za zaščito otroka. Ravno tako namreč varujejo proti hudim boleznim, ki so nevarne za otroke (npr. pnevmokokne okužbe) oz. povzročajo resne posledice kasneje v življenju (npr. okužbe s humanimi papilomavirusi). Zato je pomembno, da otroci prejme vsa, tako obvezna kot tudi priporočena cepljenja.

Kaj pa cepljenje prezgodaj rojenih otrok?

Prezgodaj rojeni otroci so cepljeni kot ostali otroci v istih starostnih obdobjih.

Kako vemo, da so cepiva varna?

Pred začetkom uporabe cepiv potekajo številne raziskave o njihovi varnosti in učinkovitosti. Učinkovitost in morebitne neželene učinke je treba spremljati tudi po tem, ko so cepiva že v uporabi. Ob pojavu neželenega učinka je treba pojasniti oziroma ugotoviti morebitno vzročno povezavo s cepljenjem.

Številne raziskave kažejo, da je cepljenje najvarnejši način za preprečevanje nalezljivih bolezni ne glede na nekatere neželene učinke, ki so zelo redki.

Ali bo imel otrok po cepljenju neželene učinke?

Tako kot pri drugih zdravilih se tudi pri cepivih lahko pojavijo neželeni učinki, ki pa so po navadi blagi in prehodni, resni neželeni učinki pa so izjemno redki.

Najpogosteje se pojavijo rdečina, oteklina, bolečina na mestu vboda ali slabo počutje in razdražljivost. Včasih se pojavi tudi povišana telesna temperatura, ki je pri majhnih otrocih razmeroma pogosta, vendar je po navadi blaga in prehodna.

Neželeni učinki se lahko pojavijo v prvih dneh po cepljenju, nekateri pa tudi po več tednih (npr. izpuščaj, otekle obušesne žleze po cepljenju proti ošpicam, mumpsu in rdečkam).

Če pri vašem otroku po cepljenju opazite kakršne koli spremembe, o tem obvestite izbranega pediatra.

Ali je otrok lahko cepljen kljub nekaterim alergijskim boleznim?

Pri atopijskih boleznih (astma, ekcem, seneni nahod in alergija na hrano) razen pri akutnih poslabšanjih ni razloga, da otrok ne bi bil cepljen.

Ali se pri otroku lahko pojavi alergija na cepiva?

Po cepljenju lahko v redkih primerih pride do alergične reakcije na sestavine cepiva, ki se lahko pokaže kot izpuščaj ali srbečica po telesu. Zdravnik, ki je otroka cepil, bo ocenil resnost stanja. Po navadi pojav tovrstne alergijske reakcije ni razlog za opustitev naslednjih cepljenj.

Izjemno redko imajo lahko otroci nekaj minut po cepljenju resno alergično reakcijo, ki se kaže s srbenjem kože, otekanjem v obraz, zlasti okoli oči, v ustnice, žrelo in grlo, kar lahko pripelje v dihalno stisko, lahko pa pride tudi do znižanja krvnega tlaka in motenj zavesti (anafilaktični šok). Zdravniki vedo, kako ravnati v takem primeru, tako da otroci po ustreznem zdravljenju nimajo posledic.

Zaradi katerih razlogov otrok ne sme biti cepljen?

Otrok ne sme biti cepljen zaradi naslednjih zdravstvenih razlogov:

- dokumentirana resna alergična (anafilaktična) reakcija na sestavine cepiva;
- resen neželen učinek po predhodnem odmerku istega cepiva;
- bolezen ali zdravstveno stanje, ki je nezdružljivo s cepljenjem.

Kdaj je otrok kljub bolezni lahko cepljen?

Nekatera stanja se pogosto napačno presodijo kot razlog za opustitev cepljenja (kontraindikacija za cepljenje). Posledično niso cepljeni nekateri otroci, ki imajo zaradi osnovne bolezni večje tveganje, da bodo zboleli in da bodo bolezni, ki bi jih lahko preprečili s cepljenjem, potekale težje ali z zapleti.

Otrok je lahko cepljen v primeru lahne prehladne bolezni ali driske, zlatenice ob rojstvu, kroničnih srčnih, pljučnih, ledvičnih ali jetrnih bolezni, stabilnih nevroloških stanj, atopijskih bolezni (alergija na hrano, atopijski dermatitis, astma in alergijski rinitis), zdravljenja z antibiotiki ali nizkimi odmerki kortikosteroidov in po preboleli akutni bolezni.

Pediater presodi, ali je zaradi trenutnega stanja treba cepljenje odložiti in določiti nov datum cepljenja.

Če pediater oceni, da obstaja zdravstveni razlog za trajno opustitev cepljenja, na Ministrstvo za zdravje pošlje vlogo z utemeljitvijo opustitve cepljenja proti določeni bolezni.
Vlogo lahko podajo tudi starši ali skrbniki otroka, če menijo, da obstajajo zdravstveni razlogi za opustitev določenega cepljenja.

Na kaj je treba pediatra opozoriti pred cepljenjem?

- na otrokovo slabo počutje;
- resen neželen učinek po prejšnjem cepljenju;
- na predhodno dokumentirano alergijsko reakcijo;
- če je bil otrok v zadnjem mesecu cepljen;
- če je otrok v zadnjih treh mesecih prejel imunoglobuline ali transfuzijo krvi;
- če ima otrok bolezen, ki slabi imunski sistem (levkemija, rak ...) ali je obsevan oziroma zdravljen z zdravili, ki slabijo imunski sistem (kortikosteroidi, kemoterapija);
- če je bil otrok v stiku z bolnikom z nalezljivo boleznijo;
- če otrok živi z osebo, ki ima oslabljen imunski sistem.

II. OPISI BOLEZNI, KI JIH PREPREČUJEMO S CEPLJENJEM

Bolezni, ki jih preprečujemo z rednim programom cepljenja otrok

Osnovno cepljenje proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi, okužbam s hemofilusom influence tipa b (Hib) in hepatitisu B se opravi z dvema odmerkoma cepiva pri 3. in 5. mesecu starosti, za okrepitev in podaljšanje imunosti pa je med 11. in 18. mesecem starosti potrebno ponovno cepljenje.

Proti davici, tetanusu, oslovskemu kašlju in otroški paralizi so pozneje v šoli potrebna še dodatna cepljenja (revakcinacije).

Cepljenje proti pnevmokoknim okužbam se opravi s štirimi odmerki cepiva. Prve tri odmerke otrok prejme pri 3, 5 in 6 mesecih starosti, četrti (poživitveni) odmerek pa med 11. in 18. mesecem starosti.

Cepljenje proti ošpicam, mumpsu, rdečkam in noricam se opravi z dvema odmerkoma cepiva. Prvega otrok prejme med 11. in 18. mesecem starosti oziroma pred vstopom v vrtec, drugi odmerek pa bo otrok prejel pri treh letih starosti.

Cepljenje proti okužbi s humanimi papilomavirusi (HPV) se opravi z dvema odmerkoma cepiva v 6. razredu osnovne šole. Pri osebah, ki s cepljenjem začnejo po 15. letu starosti, so za zaščito potrebni trije odmerki cepiva.

Osnovno cepljenje proti klopnemu meningoencefalitisu se opravi s tremi odmerki cepiva. Za dolgotrajno zaščito so pozneje potrebni še poživitveni odmerki.

Cepljenje proti gripi se opravi z enim ali dvema odmerkoma cepiva pred sezono gripe.

Ko pripeljete otroka na cepljenje, imejte vedno s seboj tudi otrokovo knjižico o cepljenju.

Davica

Davica je resna bolezen, ki se po navadi začne z bolečim žrelom in lahko hitro povzroči težave pri dihanju. Bakterija lahko poškoduje srce in živčni sistem, pri težjih oblikah pa lahko povzroči celo smrt.

Cepljenje proti davici je pomembno tako zaradi zaščite vašega otroka pred boleznijo kot tudi zaradi zaščite skupnosti. Visoka precepljenost populacije namreč preprečuje širjenje povzročitelja v primeru vnosa bolezni v državo.

V letu 1946 je bilo v Sloveniji prijavljenih 2.265 bolnikov z davico, od tega jih je kar 118 umrlo. Zadnji primer davice dihal je bil pri nas zabeležen v letu 1967. V letu 2023 smo v Sloveniji po mnogih letih zaznali 4 primere kožne davice pri tujih državljanih, v letu 2024 pa tudi 1 primer kožne davice med slovenskimi prebivalci.

Davica se v nekaterih delih sveta še vedno pogosto pojavlja. Množična potovanja in migracije tveganje za vnos bolezni v Slovenijo zgolj povečujejo.

Tetanus

Tetanus je bolezen, ki prizadene živčni sistem, kar lahko privede do hudih mišičnih krčev. Ti lahko povzročijo težave pri dihanju in celo smrt. Bolezen povzroča bacil tetanusa, ki ga najdemo v zemlji, zlasti gnojeni. Okužba se praviloma zgodi prek (globlje vbodne) rane, v katero zaidejo spore (otrok denimo pohodi žebelj, se poreže…), lahko pa tudi prek ureznin, žuljev, opeklin ali celo komaj opaznih ranic.

Tetanus se ne prenaša s človeka na človeka. V Sloveniji beležimo le še posamezne primere tetanusa, večinoma pri starejših osebah, ki niso bile cepljene. Leta 2016 smo po dolgih letih zabeležili primer tetanusa pri necepljenem otroku. Tudi zaradi otroške igrivosti in morda manjše pazljivosti je cepljenje otroka proti tetanusu izjemnega pomena.

Cepivo je varno in zelo učinkovito. Tako je otrok zaščiten proti bolezni in možnimi zapleti. Tetanus namreč predstavlja nujno stanje, ki zahteva bolnišnično zdravljenje – to pa je v približno desetini primerov neuspešno, saj toliko bolnikov kljub zdravljenju umre.

Oslovski kašelj

Oslovski kašelj je zelo nalezljiva bolezen, ki povzroča hude napade kašlja in posledično težave pri dihanju, traja pa lahko tudi do 10 tednov. Najbolj nevaren je za otroke, mlajše od enega leta, pri katerih bolezen v zelo hudi obliki lahko povzroči težke okvare možganov ali celo smrt.

Zato je priporočljivo cepljenje proti oslovskemu kašlju že v času nosečnosti, čim prej po 24. tednu nosečnosti. S t. i. pasivno zaščito je dojenček prek materinih protiteles zaščiten v prvih treh mesecih življenja, preden je lahko tudi sam cepljen proti oslovskemu kašlju. Pri starejših otrocih se bolezen pojavlja v blažji obliki.

Pred uvedbo cepljenja je v Sloveniji zbolelo do 7000 otrok na leto, do 30 pa jih je zaradi oslovskega kašlja umrlo. Cepljenje proti oslovskemu kašlju je pomembno zaradi zaščite otroka pred boleznijo ter morebitnimi z njo povezanimi zapleti, zlasti ob (večjih) izbruhih, kakršnemu smo bili priča prav v letu 2024. Ker zaščita po cepljenju, kot tudi po preboleli bolezni, s časom upada, so pri otrocih potrebni poživitveni odmerki cepiva proti oslovskemu kašlju v osnovni in srednji šoli.

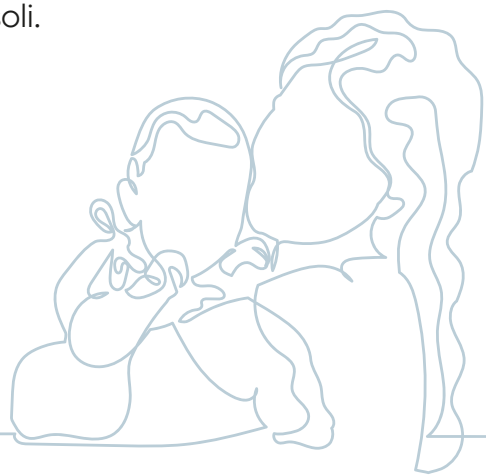

Otroška paraliza

Otroška paraliza je zelo nalezljiva bolezen, ki je bila včasih zaradi hudih posledic, kot sta ohromelost in nezmožnost samostojnega dihanja, eden največjih strahov staršev po vsem svetu. Povzročajo jo poliovirusi, ki se nahajajo v iztrebkih okuženih ljudi in se prenašajo prek umazanih rok, ob tesnih stikih z okuženo osebo ter prek okužene hrane in vode. Virus napade živčni sistem in lahkopovzroči trajno ohromelost mišic (paralizo). Če prizadene mišice prsnega koša ali možgane, je bolezen lahko smrtna.

Preden se je v Sloveniji v 60. letih prejšnjega stoletja začelo rutinsko cepljenje proti otroški paralizi, je za to boleznijo na leto zbolelo do 250 otrok, do 24 jih je umrlo, mnogi pa so ostali s trajno ohromelostjo. Zadnjih 9 primerov otroške paralize smo v Sloveniji zabeležili leta 1978. Danes je otroška paraliza izkoreninjena v večini držav po svetu, tudi v Evropi – zahvala gre sistematičnemu cepljenju. Ker se bolezen še vedno pojavlja v posameznih delih sveta, bomo morali cepljenje nadaljevati.

Okužbe s hemofilusom influence tipa b (Hib)

Hemofilusom influence tipa b (Hib) je bakterija, ki jo najdemo v nosno-žrelnem predelu. Če bakterija vstopi v krvni obtok, lahko povzroči več različnih hudih oblik bolezni, najpogosteje meningitis (vnetje možganskih ovojnic), ki lahko ogrozi življenje otroka ali pusti dolgotrajne posledice. Za okužbe so dovzetni vsi, še zlasti pa otroci do 5. leta starosti in izrazito imunsko oslabljene osebe. Okužbe je treba hitro zdraviti, sicer se lahko končajo s smrtjo.

Preden smo v Sloveniji uvedli cepljenje proti okužbi s hemofilusom influence tipa b, je na leto zbolelo do 10 oseb, zabeležili pa smo tudi smrtne primere. Danes bolezni pri otrocih ne beležimo več.

Pnevmokokne okužbe

Povzročitelj pnevmokoknih okužb (pnevmokok) se nahaja v žrelu zdravih ljudi, prenaša pa se s kužnimi kapljicami pri tesnih stikih. Zboli lahko kdorkoli, otroci pa sodijo v skupino z večjim tveganjem. Pri otrocih največkrat povzroči vnetje srednjega ušesa, redkeje pljučnico, včasih pa tudi invazivne pnevmokokne okužbe (meningitis, sepso, invazivno pljučnico), ki se lahko končajo tudi s smrtjo.

V Sloveniji je obolevnost za invazivnimi pnevmokoknimi okužbami najpogostejša pri otrocih, starih manj kot dve leti. Najbolj izpostavljeni so otroci v jaslih in vrtcih. V Sloveniji je pogostost invazivnih pnevmokoknih okužb višja kot v številnih evropskih državah, kjer se je po uvedbi rednega cepljenja proti pnevmokoku pojavnost okužb znatno znižal.

Cepljenje proti pnevmokoknim okužbam je še toliko bolj pomembno, ker je povzročitelj teh okužb vse bolj odporen proti številnim antibiotikom, kar otežuje njihovo zdravljenje.

Ošpice

Ošpice so zelo nalezljiva bolezen. Skoraj vsak, ki se okuži z virusom ošpic, zboli s povišano telesno temperaturo, slabim počutjem, čez nekaj dni se pojavijo značilne bele pege na sluznici nasproti kočnikov (t.i. Koplikove pege) in izpuščaj, ki se sprva pojavi za ušesi in na obrazu, nato pa se razširi po vsem telesu. Bolezen lahko spremlja tudi kašelj, nahod in vnetje očesnih veznic. Otroci bolezen navadno prebolijo v petih do desetih dneh.

Zapletov, kot so pljučnica, vročinski krči in encefalitis (vnetje možganov), ni mogoče napovedati vnaprej, prizadenejo pa vsakega 15. otroka. V zelo resnih primerih lahko ošpice povzročijo tudi smrt.

Ošpice se z obolelih hitro širijo s kašljanjem ali kihanjem, posamezniki so kužni že en do dva dni pred začetkom simptomov bolezni oziroma 4 dni pred pojavom izpuščaja. Zaradi visoke nalezljivosti je verjetnost bolezni pri necepljenem otroku, ki je bil v stiku z bolnikom, zelo velika. Bolezen pri odraslih lahko traja dlje kot pri otrocih.

Pred uvedbo cepljenja proti ošpicam je v Sloveniji zbolelo do 7000 otrok na leto, nekaj jih je tudi umrlo. V Sloveniji smo z uvedbo obveznega cepljenja leta 1968 število obolelih močno zmanjšali. Ošpice se v evropskih državah še vedno pogosto pojavljajo, večinoma pri necepljenih ali nepopolno cepljenih osebah. Pri nas pa beležimo večinoma vnesene primere. Za obvladovanje ošpic je izjemno pomembna visoka precepljenost populacije (vsaj 95 %).

Rdečke

Pri otrocih imajo rdečke običajno blag potek in lahko minejo neopaženo. Okužba z virusom rdečk povzroča kratkotrajen izpuščaj, otekle bezgavke in boleče žrelo.

Okužba nosečnice, ki ni cepljena ali rdečk ni prebolela, pa ima lahko hude posledice za še nerojenega otroka, saj se virus lahko prenese na plod. Okužba v prvih treh mesecih nosečnosti povzroča prirojene okvare vida, sluha, srca in možganov novorojenčka (t.i. sindrom prirojenih rdečk) kar pri devetih od desetih okuženih nosečnic, lahko pa povzroči tudi splav ali smrt ploda. Nosečnice lahko dobijo rdečke od svojih in drugih otrok.

Zaradi dobre precepljenosti vse od leta 2008 v Sloveniji nismo zabeležili nobenega primera rdečk. Od leta 2025 so otroci (rojeni od februarja 2024 naprej) proti rdečkam cepljeni s kombiniranim cepivom proti ošpicam, mumpsu, rdečkam in noricam.

Mumps

Okužba z virusom mumpsa povzroča vnetje žlez slinavk. Prenaša se s kužnimi kapljicami pri kašljanju in kihanju ter z neposrednim stikom s slino okužene osebe. Zbolita dve tretjini okuženih, najpogosteje s povišano telesno temperaturo, utrujenostjo, glavobolom ter oteklimi obušesnimi in drugimi žlezami slinavkami. Mumps lahko povzroči trajno izgubo sluha, meningitis (vnetje možganskih ovojnic) in encefalitis (vnetje možganov).

Med možnimi zapleti mumpsa je tudi vnetje mod, ki lahko zapusti neplodnost. Pri ženskah se lahko pojavi vnetje jajčnikov, ki pa na plodnost ne vpliva.

Pred uvedbo cepljenja proti mumpsu leta 1979 je za to boleznijo zbolelo do 10.000 oseb na leto. Danes je pri nas ta bolezen redka, a se po svetu še vedno pojavlja.

Humani papilomavirusi (HPV)

Z vsaj enim od humanih papilomavirusov (HPV) se bo v življenju vsaj enkrat okužilo 90 odstotkov ljudi. Gre za zelo pogost virus, ki se prenaša s spolnimi stiki. Okužba s HPV lahko povzroča hujše predrakave spremembe, raka materničnega vratu, nožnice, ženskega zunanjega spolovila, penisa, zadnjika in ustnega dela žrela ter genitalne bradavice pri ženskah in pri moških.

Zaradi okužbe s HPV v Sloveniji za rakom vsako leto zboli približno 200 ljudi – več kot 150 žensk in več kot 40 moških. Poleg tega v Sloveniji vsako leto opravijo kirurške posege pri okoli 1600 ženskah zaradi predrakavih sprememb na materničnem vratu.

Večina ljudi se okuži že kmalu po začetku spolne dejavnosti, zato je pogostost okužb najvišja pri mladostnikih in mlajših odraslih, starih od 15 do 25 let. Okužba je pogosta pri moških in ženskah, zato se proti HPV cepi dečke in deklice. Cepljenje varuje pred šestimi različnimi raki, ki jih povzročajo okužbe s HPV in preprečuje pojav genitalnih bradavic. Cepljenje se opravi v 6. razredu osnovne šole, saj je takrat učinkovitost cepljenja največja. Pri ženskah, ki so bile cepljene v zgodnjem mladostništvu, je pojavnost raka materničnega vratu za skoraj 90 odstotkov manjša v primerjavi z necepljenimi ženskami.

Hepatitis B

Hepatitis B je virusno obolenje jeter, za katerim lahko zbolimo ne glede na starost. Dojenčki, ki se okužijo z virusom hepatitisa B, imajo lahko le blage znake obolenja ali pa sploh nobenih. Kljub temu pa je pri dojenčkih in majhnih otrocih večje tveganje, da postanejo doživljenjski nosilci virusa, pri katerih se bo v četrtini primerov nekoč v življenju razvil rak jeter ali jetrna odpoved.

Virus se pri obolelem človeku nahaja v telesnih tekočinah, kot sta kri in slina, zato obstaja pri otrocih, katerih matere so okužene z virusom hepatitisa B, veliko tveganje, da se v nosečnosti ali med porodom okužijo s to boleznijo. Pri nas so kmalu po porodu cepljeni novorojenčki mater, nosilk virusa hepatitisa B, sicer pa so otroci proti hepatitisu B cepljeni po dopolnjenem tretjem mesecu starosti.

Okužba se širi tudi s spolnimi stiki, z uporabo okuženih ostrih predmetov in s souporabo pribora za injiciranje.

Klopni meningoencefalitis (KME)

KME je virusna bolezen, ki jo prenašajo okuženi klopi. Ti se pojavljajo po celotni Sloveniji – ne le v gozdu, pač pa tudi v parkih ali na domačem vrtu. Vboda klopa ne čutimo, zato ga nemalo ljudi niti ne opazi.

Bolezen povzroča vnetje možganskih ovojnic in centralnega živčnega sistema in neredko pušča trajne posledice, ki lahko življenje (tudi bližnjim) močno spremenijo. Od 100 bolnikov s KME jih bo do deset imelo ohromitve, ki bodo pri petih ostale trajno, eden do dva bosta umrla, več kot tretjina obolelih pa bo imela postencefalitični sindrom.

KME uspešno preprečimo s cepljenjem. Osnovno cepljenje se opravi s tremi odmerki cepiva, za dolgotrajno zaščito so pozneje potrebni še poživitveni odmerki.

Slovenija spada med države z najvišjo pojavnostjo KME v Evropi. Najučinkovitejša zaščita je cepljenje.

Gripa

Gripa je akutna okužba dihal, ki se zelo hitro širi. Pojavlja se v obliki epidemije v zimskih in spomladanskih mesecih. Čeprav večina otrok gripo preboli v enem tednu, se lahko pri nekaterih zaplete in potrebujejo bolnišnično zdravljenje. Večje tveganje za zaplete imajo otroci, mlajši od dveh let.

Najpogostejši zapleti gripe pri otrocih so bronhitis, bakterijska pljučnica, vnetja srednjega ušesa in vročinski krči.

Cepljenje proti gripi je še posebej priporočljivo za otroke, mlajše od dveh let, in za tiste, ki imajo določena kronična obolenja (kronične bolezni obtočil, dihal, sečil, nevromišična bolezen, nekatera rakava obolenja, sladkorna bolezen, nekatere bolezni krvi in krvotvornih organov, bolezni, ki slabijo imunski odziv) ter za otroke, ki so daljši čas zdravljeni s salicilati.

Otroci, mlajši od 9 let, ki so prvič cepljeni proti gripi, prejmejo dva odmerka cepiva v razmaku enega meseca. Otroci, ki so proti gripi že bili cepljeni oziroma so stari 9 let ali več, pa prejmejo en odmerek cepiva. Cepljenje je treba ponoviti vsako leto, saj se virusi gripe nenehno spreminjajo.

Norice

Norice so zelo pogosta otroška virusna bolezen, ki jo preboli skoraj vsak. Kljub temu, da je potek noric večinoma lahek in predvidljiv, pa se pri dveh odstotkih bolnikov pojavijo zapleti, kot so hude okužbe kože, brazgotine, prizadetost osrednjega živčevja (npr. vnetje možganov), pljučnica, sočasno vnetje srednjega ušesa, okužbe krvi in prizadetost drugih organov.

Večje tveganje za težji potek bolezni in zaplete imajo novorojenčki, odrasli, nosečnice in bolniki z okrnjeno imunostjo, vendar pa zaradi pogostosti pojavljanja noric v predšolskem obdobju največje število zapletov zabeležimo ravno pri otrocih, ki so sicer zdravi in nimajo pridruženih kroničnih bolezni. Virus varičele zostra, ki povzroča norice, ostane po preboleli bolezni speč v živčevju in lahko kasneje tekom življenja (pri okoli 15% oseb) povzroči pasovec oziroma herpes zoster.

Cepljenje proti noricam se izvaja pri otrocih, rojenih od februarja 2024 dalje, v okviru rednega programa cepljenja predšolskih otrok. Cepljenje se izvaja s kombiniranim cepivom proti ošpicam, mumpsu, rdečkam in noricam.

Cepljenje je priporočljivo tudi za ostale otroke, ki še niso preboleli noric, še posebej za otroke z zdravstvenimi indikacijami in otroke, katerih družinski člani imajo bolezenska stanja z okrnjeno imunostjo.

Cepljenje preprečuje norice in njihove zaplete, podatki pa kažejo tudi na manjšo pojavnost pasovca pri cepljenih osebah v primerjavi z necepljenimi.

Preostale bolezni, ki jih preprečujemo s cepljenjem

Rotavirusne okužbe

Rotavirusi so med najpogostejšimi povzročitelji hude driske pri dojenčkih in majhnih otrocih. Ti virusi so zelo kužni, se hitro širjo in povzročajo izbruhe bolezni v vrtcih. Poleg tega so zelo odporni na različna razkužila.

Najbolj dovzetni za okužbo z rotavirusom in ogroženi so zelo majhni otroci, predvsem mlajši od 3 let. Pri njih lahko izguba tekočine zaradi bruhanja in driske zelo hitro povzroči izsušitev, ki otroka življenjsko ogroža. Obolenje se lahko pojavi večkrat, ker obstaja več različnih tipov rotavirusov. Možne so ponovne okužbe, ki pa niso tako resne kot prva.

S cepljenjem proti rotavirusnim okužbam lahko zelo učinkovito zaščitimo otroke pred hudo drisko, vročino in bruhanjem, ki jih povzročajo rotavirusi. Cepljenje proti rotavirusnim okužbam za otroka ni boleče, saj se cepivo nakapa v usta. Cepljenje je namenjeno otrokom od 6. tedna starosti naprej, končano pa mora biti (glede na izbrano cepivo) najpozneje do 24. oziroma 32. tedna starosti.

Meningokokni meningitis

Meningokokni meningitis povzroča bakterija, ki po okužbi s kužnimi kapljicami ali prek predmetov vdre v možganske ovojnice in povzroči hudo vnetje. Glavni vir okužbe je običajno zdrav nosilec bakterije, ki sam ne zboli.

Bolezen se začne nenadno z visoko vročino, mrzlico, glavobolom, bruhanjem, krvavitvami pod kožo in v notranjih organih in zelo hitro napreduje do šoka in odpovedi številnih organov ter se lahko konča s smrtjo. Zaradi težke klinične slike, pogostih trajnih posledic in velike smrtnosti je to zelo nevarno bolezen treba hitro ugotoviti in čimprej začeti antibiotično zdravljenje. Tudi osebe, ki so bile v tesnem stiku z bolnikom, morajo prejeti antibiotik.

Meningokokni meningitis lahko preprečujemo s cepljenjem, ki je zlasti priporočljivo za otroke s pomanjkanjem komplementa ali brez vranice. Cepljenje je smiselno tudi pred potovanjem na območja, kjer je ta bolezen zelo pogosta.

Tuberkuloza

Tuberkuloza je resna nalezljiva bolezen, ki se širi s kužnimi kapljicami prek bližnjega stika z okuženo osebo. V Sloveniji število bolnikov s tuberkulozo že vrsto let upada, pri otrocih pa je v zadnjih letih sploh ne beležimo.

Proti tuberkulozi zato cepimo le novorojenčke iz družin, ki so se v zadnjih petih letih pred rojstvom novorojenčka priselili iz držav, kjer se tuberkuloza pogosto pojavlja, in otroke, katerih matere se zdravijo zaradi tuberkuloze.

BOLEZEN	ZA KOGA JE CEPLJENJE PRIPOROČLJIVO	SHEMA CEPLJENJA
ROTAVIRUSNE OKUŽBE	Za otroke od 6. tedna starosti. Cepljenje mora biti zaključeno (glede na izbrano cepivo) do 24. oz. 32. tedna starosti.	Dva oziroma trije odmerki (glede na izbrano cepivo) s presledki, dolgimi najmanj 4 tedne.
MENINGOKOKNE OKUŽBE	**Cepivo proti meningokokom skupin A, C, W 135 in Y:** za osebe od 6. tedna starosti z zdravstvenimi indikacijami ali če potujejo na območja, kjer je bolezen zelo pogosta. **Cepivo proti meningokoku skupine B:** za osebe, stare 2 meseca in več z zdravstvenimi indikacijami.	Cepljenje se opravi z ustreznim številom odmerkov glede na vrsto cepiva in starost otroka.

VEČ INFORMACIJ O CEPLJENJU LAHKO DOBITE TUDI NA SPLETNIH STRANEH:

Nacionalni inštitut za javno zdravje

Svetovna zdravstvena organizacija